

БОЛАШАҚ БИОЛОГ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ ЖОЛДАРЫН ДАМУ

Elzira KIRBASOVA

Қазақ Мемлекеттік Қыздар Педагогикалық Университеті, Kyrbasova_Elzira@Mail.Ru

Андатпа

Мақалада биология пәндерін қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде оқыту арқылы студенттердің кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру туралы берілген. Көптілді болу – уақыт талабы.

Көптілділік – соңғы жылдары академиялық тұрғыда көп көңіл аударылып келе жатқан өте кең таралған құбылыс [1]. Әлемнің көптеген елдерінде негізгі немесе тіпті, оқу бағдарламаларын ағылшын тілінде жүргізу кең етек алуда. Бірақ кейбір елдерде мұндай әрекеттің кері әсерлері блуы мүмкін деп санап, сабақтарды қайтадан өз тілдерінде жүргізуде. Көбісі өз мамандары болмағандықтан тілдер әлсіреп, ағылшын тілі ұлттық тілмен немесе олардың ұлттық тілі ағылшын тілімен алмастырылуы мүмкін деп те қауіптенеді. Бұл жергілікті мәдениетке де сонымен қатар, халықаралық қатынастарға да әсері болуы мүмкін. Тілге қатысты маңызды шешімдер көп жағдайда мансап үшін ағылшын тілінің қажеттілігінен туындайды [2].

Бүкіл әлемде соңғы он жылдықта экономикалық және саяси өзгерістер жүріп жатыр. Бұл өзгерістер бүкіл әлемдік оқыту мен оқу жүйесіне де өз үлесін қосуда. Көптілді практикаға бағытталған білім беру туралы ЮНЕСКО-ның «Көптілді әлемде білім беру» атты құжатында нақты қадамдар берілген [3].

Мемлекет басшысы Н.Назарбаев 2017 жылғы 31 қаңтардағы Қазақстан халқына жолдауында: «Үкіметке тиісті ұсыныстар беруді тапсырамын. Атап айтқанда, үш тілді оқуға кезең-кезеңмен көшу мәселесі бойынша ұсыныстар әзірленсін. Қазақ тілінің басымдығы сақталады. Оның әрі қарай дамуына зор көңіл бөлінеді. Сонымен қатар, бүгінде ағылшын тілі – жаңа технология, жаңа индустрия, жаңа экономика тілі. Қазіргі кезде 90% ақпарат ағылшын тілінде жарияланады. Әрбір екі жыл сайын олардың көлемі 2 есе ұлғайып отырады. Ағылшын тілін меңгермей, Қазақстан жалпы ұлттық прогреске жете алмайды.» деп ағылшын тілін меңгерудің өзектілігін нақты айтып кетті [4].

Мектепте оқу пәндерін қазақ және орыс тілдерімен қатар ағылшын тілінде жүргізу үшін ең алдымен пәндік біліммен қатар осы тілдерді меңгерген мұғалімдер қажет.

Осыған байланысты, біздің университетімізде де білім беру жүйесі көптілділікті дамыту бағытында жүреді. Биылғы оқу жылында 1-курсқа қабылданған 5В011300-биология мамандықтарының студенттерінің оқу жұмыс жоспары бойынша элективті кәсіби пәндердің 50 %-ы қазақ, 30 %-ы ағылшын және 20 %-ы орыс тілдерінде жүргізілетін болады. Биология пәндерін үш тілді саясатта оқыту біртіндеп іске асырылады. Екінші курста өтілетін «Кәсіби қазақ/орыс тілі» және «Кәсіби бағытталған шет тілі» кәсіби жоғары білім берудің практикалық - бағдарланған сипаттағы және әлеуметтік-экономикалық жаратылыстану және

кәсіби циклдардағы пәндермен пәнаралық байланыстары ескеріліп жазылған пән болып табылады. Ол биология саласындағы мамандықтар бойынша оқитын студенттердің шет тілін кәсіби деңгейде қолдана білу дағдыларын жетілдіруге және дамытуға бағытталған.

Кілт сөздер: көптілді білім, құзыреттілік, TUNING

Abstract

This article considers the formation of the professional competence of students through the teaching of biological disciplines in Kazakh, Russian and English. A multilingualism - the dictates of time.

Multilingualism is a very common phenomenon that has received much scholarly attention in recent years. [1] In many parts of the world, it has also become popular to teach mainstream or even all curriculum subjects in English. Some, however, have found this to be detrimental in several ways and have therefore reverted to teaching subjects in their national language. Many are concerned about the possibility that languages with a small number of speakers are doomed to being lost and replaced by a national language, or that their national language could eventually be replaced by English. This could have important repercussions both on local cultures and on international relations, given the emotive aspects of one's first language. Vital decisions on language are frequently made based on the need for English in careers [2].

Over the past few decades, significant economic and political changes have taken place around the world. These changes also have put a significant mark on language teaching and learning practices across the globe. There is a clear movement towards multilingual practices in the world, which is also evident in the title of UNESCO 2003 education position paper, "Education in a multilingual world" [3].

Head of State N.Nzarbayev in his messages to the people of Kazakhstan on January 31, 2017 clearly showing the relevance of studying the English language and the way of transition to it said: "I instruct the Government to submit relevant proposals. On the issue of phased transition to trilingual education. The Kazakh language will retain its dominant position. Much attention will be paid to its further development. At the same time, today English is the language of new technologies, new industries, and a new economy. Currently, 90% of the information is created in the world in English. Every two years its volume is doubled. Without mastering English, Kazakhstan will not achieve national progress." [4].

To teach school discipline in Kazakh, Russian and English, the teachers of the school, along with the subject knowledge, must master these languages.

In this regard, educational programs are made up in the developmental directions of multilingualism. In this academic year, first year students of 5B011300- biology specialty will be study 50% - in Kazakh, 30% - in Russian and 20% - in English according to the curriculum of elective professional disciplines. The transition to the teaching of biological disciplines in the three languages will be gradual. The disciplines "Professionally-oriented Kazakh / Russian Language" and "Professionally-oriented Foreign Language", that are studied in the second year, are compiled taking into account the interdisciplinary connections of the disciplines of natural sciences and the discipline of the professional cycle. In addition, this program fully reflects the main provisions on which the concept of language training of students of a higher education institution is built.

Кіріспе

Педагогикалық білім бағытындағы бакалаврдың жалпы педагог ретінде қалыптасуы, оның педагогикалық білімі мен білігінің дамуы және білім беру үдерісіндегі әдістерді меңгеруі үшін жалпы мәдениеттік және кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру қажет. Бірақ педагог пән мұғалімі (мысалы, биология мұғалімі) болу үшін, тек оқу материалын білу жеткіліксіз. Педагог ең алдымен, арнайы пән бойынша кәсіби қызметіне қажет көлемде білім, білік, дағдысы, яғни оның пән саласының ерекшелігіне сәйкес арнайы құзыреттіліктері

қалыптасқан болуы керек [5]. Себебі, маман дайындау сапасы оның заманауи әлемнің жылдам өзгеруі жағдайына бейімделу қабілетімен және тиімді кәсіби іс-әрекетімен яғни, кешенді кәсіби құзыреттіліктерді меңгеру деңгейімен анықталады. Сократ-Эразмус Еуропалық комиссиясының білім беру бағдарламасы аясында Деусто (Испания) және Горнинген (Нидерландия) университеттерінің жетекшілігімен жүргізілген TUNING жобасында құзыреттіліктің төмендегідей топтарын ажыратып көрсетті: жалпы, арнайы және мамандандырылған [6]. Жалпы құзыреттілік үшке бөлінеді: инструментальды, тұлғааралық және жүйелік. Соның ішінде, инструментальды құзыреттілікке жататыны – ана тілі мен шет тіліндегі коммуникативтілік қабілетін дамыту. Осы тұрғыда тұлғаның кәсіби коммуникативті құзыреттілігі барлық кәсіби құзыреттіліктердің стержені болып табылады. Көптілді білім беру нәтижесінде әртүрлі коммуникациялық жағдайда қарым-қатынасқа түсе алатын құзыретті көп тілді тұлға қалыптасады. Ол өз кезегінде әртүрлі халықаралық жобаларға, конференцияларға қатыса алады, дәрістер тыңдайды, басқа ұлт өкілдерімен өз мамандығы және ғылыми жұмыстары бойынша еркін тілдеседі, ғылыми баяндамалар жасайды, шет елдік серіктестерге іскерлік хаттар құрастырады.

Көптілді оқыту – жас ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашатын, әлемнің ғылым құпияларына үңіліп, өз қабілетін танытуына мүмкіншілік беретін бүгінгі күнгі ең басты қажеттілік. Әр адамның рухани-адамгершілігін арттыру үшін, бүгінгі тез өзгеріп жатқан дүниеде өмір сүріп, еңбек ету үшін жан-жақты болу қажет. Осыған орай, бүгінгі таңда Қазақстанға ақпараттық-технологиялық, ғылыми, медициналық, оқу-әдістемелік т.б. салаларда жаңалықтарды, әлемдік ілгері тәжірибелерден хабары болып, бұл жаңалықтарды өзінің ана тілінде халқының игілігіне пайдаланып, халықаралық байланыстарды нығайтып, әлем аренасына шығу үшін көп тіл білетін мамандар қажет. Осы бағытта балабақшалар, мектептер, ЖОО-дары өз үлесін қосуда. Нарықтық экономика еңбек нарығында бәсекеге қабілетті мамандарды қажет ететіні белгілі. Бұл оқу орындарының барлық салаларына жаңа талап, жаңа міндет, жаңа мақсаттар жүктейді. Осыған орай білім беру жүйесінде оқытушыларға қойылатын басты талаптардың бірі — өмірден өз орнын таңдай алатын, өзара қарым-қатынаста өзін еркін ұстап, кез-келген ортаға тез бейімделетін, белгілі бір ғылым саласынан білімі мен білігін көрсете алатын, өз ойы мен пікірін айта білетін мәдениетті жеке тұлға қалыптастырып, бәсекеге қабілетті маман тәрбиелеу [7].

Көптілді білім беруді өзара байланысты және бір-біріне тәуелді әлем жағдайында жас ұрпақты дайындауда маңызды құрал деп қарастыруға болады [8].

Көптеген шет елдерде көптілділік қалыпты жағдай. Мысалы, Италияда техникалық мамандықтар үшін ағылшын тілін білу міндетті, ал Қытай мектептерінде бұл негізгі оқылатын тіл.

Интернет желісінде ең кең таралған тіл – ағылшын тілі. Ондағы ақпараттардың 57% ағылшын тілінде берілген.

Сонымен қатар, ғылым, медицина, техника, экономика, спорт, туризм, сауда және т.б. салаларда ағылшын тілі маңызды рөл атқарады. Қай елдің ғалымы болса да өз ашқан жаңалығы немесе қызықты зерттеу нәтижелерін ағылшын тілінде шығатын ғылыми басылымдарда жариялайды. Ағылшын тілі көптеген халықаралық ғылыми, техникалық, кәсіби конференциялардың, симпозиумдардың және семинарлардың жұмысшы тілі болып табылады [9].

Көптілді білім – көп мәдениетті тұлғаны қалыптастырудың өзегі. Қазақ тілі – мемлекеттік тіл, ал орыс тілі мен шетел тілдерінің бірін білу тұлғаның ой-өрісін кеңейтеді, оның «сегіз қырлы, бір сырлы» тұлға болып дамуына жол ашады, ұлттаралық қатынас мәдениетін, толеранттылығын және планетарлық ойлауының қалыптасуына мүмкіндік туғызады. Қазақ тілін тереңдетіп оқыту, сонымен қатар көптілділікті меңгертуді жолға қою – бүгінгі таңда білім жүйесіндегі педагогикалық үдерістің негізгі бағыттарының бірі [10].

Зерттеу бөлімі. Бүгінгі күні ғылымның, техниканың, ақпараттық және инновациялық технологиялардың қарқынды дамуы кезеңінде болашақ мұғалімдерде қалыптастырылатын кәсіби құзыреттіліктерінің бірі ағылшын тілін меңгерту болып табылмақ.

Осыған байланысты, бідің университетімізде де білім беру жүйесі көптілділікті дамыту бағытында жүреді. Биылғы оқу жылында 1-курсқа қабылданған 5B011300-биология мамандықтарының студенттерінің оқу жұмыс жоспары бойынша элективті кәсіби пәндердің 50 %-ы қазақ , 30 %-ы ағылшын және 20 %-ы орыс тілдерінде жүргізілетін болады. Биология пәндерін үш тілді саясатта оқыту біртіндеп іске асырылады. Екінші курста өтілетін «Кәсіби қазақ/орыс тілі» және «Кәсіби бағытталған шет тілі» кәсіби жоғары білім берудің практикалық- бағдарланған сипаттағы және әлеуметтік-экономикалық жаратылыстану және кәсіби циклдардағы пәндермен пәнаралық байланыстары ескеріліп жазылған пән болып табылады. Ол биология саласындағы мамандықтар бойынша оқитын студенттердің шет тілін кәсіби деңгейде қолдана білу дағдыларын жетілдіруге және дамытуға бағытталған. Бұл екі пәндер міндетті компоненттерге жатады.

Биологиялық терминдерді, анықтамаларды және заңдылықтарды 2-ші курста орыс және ағылшын тілінде меңгеріп алғаннан кейін, оқу жоспарына сәйкес 3-курста элективті кәсіби пәндер орыс және ағылшын тілдерінде өтіледі.

Еліміздің жоғары оқу орындарына көптілді білім беруді енгізуде Білім беру және ғылым министрлігі тарапынан нақты қадамдар жасалып отыр. Болон үдерісінің басты шарттарының бірі – ол білім алушылардың ұтқырлығы болып табылады. Бұл мәселе де қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінде жақсы жолға қойылған. Ұтқырлық бағдарламасы бойынша университетіміздің студенттері мен магистранттары Силезия университетіне және Миссисипи (АҚШ) Валлей мемлекеттік университетінде білім ала алады. Жылдан-жылға өзінің ана тілмен қоса ағылшын тілін жетік меңгерген студенттер саны артып келеді.

Қазіргі Қазақстандық жоғары оқу орындарының үш тілді білім беру жағдайында кәсіби бағыттылықты дамытудың ерекшеліктеріне студенттердің білім алу траекторияларын өз беттерімен тиянақты жоспарлауы; бірыңғай халықаралық жоғары білікті еңбек нарығында бәсекелестік қабілетке дайындығын дамыту. Сондықтан, «Өзге тілдің бәрін біл, өз тілдіңді құрметте» демекші жас ұрпақтың қазақ тіліне деген сүйіспеншілігін, өзге тілдерді оқып білуге деген қызығушылығы мен талпынысын арттыруымыз керек және де сол арқылы Отанға деген патриоттық сезімі жұдырықтай жүректерінде оттай лаулап тұратын тұлға тәрбиелеуді – басты міндетіміз деп білуіміз керек [11].

Қорытынды. Қорыта айтқанда, бүгінгі күні біздің алдымызда тұрған міндеттердің бірі – өз ана тіліміз бен мәдениетімізді дамыта отырып, көп тілді тұлға қалыптастыру. Әртүрлі этникалық және конфессионалды топ өкілдері тұратын көптеген елдердің білім беру практикасында көптілділікті ендіру негізгі мәселенің бірі болып табылады. Көп тілді білу уақыт талабы, ол арқылы адамдар бір-бірімен түсініседі, яғни көптілді білім беру нәтижесінде әртүрлі ұлт, нәсіл, діни өкілдерімен бейбітшілікте және көп ұлтты, көп мәдениетті ортада белсенді өмір сүру қабілеті бар тұлға қалыптасады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Jasone Cenoz Defining Multilingualism. Volum 33 March 2013 , pp. 3-18
2. Angela Rogers. Multilingualism in education: the role of first language. Indonesian Journal of Applied Linguistics, Vol. 4 No. 1, July 2014, pp. 1-9.
3. Navin Kumar Singh; Shaoan Zhang; Parwez Besmel. Globalization and language policies of multilingual societies: some case studies of south east Asia. Rev. bras. linguist. apl. vol.12 no.2 Belo Horizonte Apr./June 2012.

4. Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2017 жылғы 31 қаңтар. «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік»
5. Кырбасова Э.А., Кеңесбаев С.М., Дюскалиева Г.У. Болашақ биолог мамандарының кәсіби құзыреттіліктерінің мазмұны мен құрылымы. ҚазМемҚызПУ профессор Қазна Аймағамбетқызы Аймағамбетованың 80 жылдығына арналған «Қазіргі мектепке дейінгі және бастауыш білім беру: теориясы, әдістемесі мен тәжірибесі» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. 6-шы секция: «Үздіксіз білім беру жағдайында педагогтардың кәсіби дамуы». Алматы, - 2017. 185–188 б.
6. TUNING Educational Structures in Europe Deusto P. 70-73
7. Абдиркенова А.К. Көптілділік – заман талабы. «Қазіргі әлемде көптілділік және мәдениет тоғысындағы білім беру» – Кросскультурное и полиязычное образование в современном мире: Халықаралық ғылыми-практикалық конф. материалдары– Қостанай, 2013 ж. – . 2013. 221-223 б.
8. Жаданова, К.Х. Культурологический аспект полиязычного образования // Наука и образование. – 2013. – No 2(69). – С. 33.
9. Шарипов К.О., Омирзакова К.К., Жакыпбекова С.С., Мухамадиева Е.О., Яхин Р.Ф. Полиязычное образование как фактор подготовки конкурентноспособных медицинских специалистов // Абай атындағы ҚазҰПУ-нің Хабаршысы, «Педагогика ғылымдары» сериясы, №2 (50), 2016 ж. – 18-22 б.
10. Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы. Орта мектепте оқыту процесінде көптілділікті дамыту мәселелері / Әдістемелік құрал. – Астана 2013.
11. Раманова Л.Б. Студенттерге көптілді білім беру жағдайында кәсіби құзыреттілігін дамыта оқыту ерекшеліктері // Абай атындағы ҚазҰПУ-нің Хабаршысы, «Педагогика ғылымдары» сериясы, № 3(51), 2016 ж. – 79-82 б.